

2016 VERKSAMHETSPLAN

SAMMANFATTNING

Viktiga förutsättningar inför verksamhetsplanen

- Upplandsstiftelsens¹ profil och prioriteringar ligger fast. Särskild vikt ska alltså läggas på naturvård, folkhälsoarbete genom vistelse i naturen samt målgruppen barn och ungdom.
- Medlemmarnas ekonomiska bidrag för 2016 är enligt stämmans beslut 24,35 kr/invånare från alla kommunerna och landstinget (3.0 % i uppräkning från år 2015 samt knappt 0,9 % uppräkning genom ökad inflyttning till länet).
- Upplandsstiftelsen har genomfört omfattande investeringar i flera anläggningar. Den kommande perioden präglas av återhållsamhet vad gäller nya investeringar samt har en inriktning mot att erhålla en tillfredsställande likviditet vilket påverkar verksamhetsåret 2016. Förvaltningen av Stiftelsens områden begränsas således till det mest nödvändiga, förutom där externa medel finns. Naturvårdsarbetet är fortsatt begränsat men ändå med en stor andel externa projektmedel.
- En betydande del av stiftelsens verksamhet baseras på projekt där egen medfinansiering och personal för projektledning krävs för att kunna genomföra projekten. Utbytet av de egna resurserna fördubblas därmed.
- Upplandsstiftelsen planerar tillsammans med parter i Finland och Baltikum om projektsamverkan för utveckling av kulturlandskapet.
- Inom ramen för det nya Landsbygdsprogrammet är stiftelsen involverad i flera förberedande diskussioner avseende nya projekt.
- Statliga projektmedel för vattenvård kan sökas av stiftelsen och kommunerna. Kommunerna kan även söka LONA-medel. Stiftelsen bistår i arbetet och är delaktig i många av dessa projekt.

Inriktning under 2016

Folkhälsa – friluftsliv

- Arbetet med **folkhälsa** fortsätter i ökad omfattning med syfte att fler ska vistas i naturen och röra sig mer för att stärka befolkningens hälsa. Speciellt fokus läggs på målgrupperna barn-

och ungdom, personer med funktionsnedsättning och nya svenskar.

- Samarbetet med länets kommuner i **Smultronställen i naturen** drivs vidare med fokus på att fortsätta upprätthålla god kvalitet i länets smultronställen och att nå ut med information om naturen till fler grupper. Verksamhetsmedel söks i flera Lokala naturvårdsprojekt (LONA).
- De senaste årens satsning på att göra **Upplandsleden** ännu mer attraktiv fortsätter. Vår Upplandsledsapp är i drift. En förstudie för Upplandsled genom Heby kommun startas. Vi ökar samarbetet med kringliggande län för att göra det lättare att vandra över länsgränserna.
- Stiftelsen fortsätter att ha en person stationerad på **Biotopia**, biologisk museum i Uppsala, för information om hela länets natur, smultronställen, friluftsliv och leder.

Barn och ungdom

- Stiftelsen har gjort **naturskolesatsningar** i alla länets kommuner. Målet är att naturskolorna fortlever och utvecklas i samverkan med varandra, berörda kommuner och stiftelsen. Läger och naturskola på Rävsten utvecklas ytterligare.

Naturområden

- Arbetet med att sköta de olika anordningarna och naturmiljöerna samt bevara den biologisk mångfald i stiftelsen 40 naturområden fortsätter. För att göra naturområdena mer besöksvänliga pågår ett fortlöpande arbete med att utveckla och förbättra information, vägvisning, eldstäder, spänger, fågeltorn mm.
- Stiftelsens skötsel och restaurering av 300 ha betesmarker och 7 slätterängar finansieras till stor del genom medel från landsbygdsprogrammet.
- I samarbetet med Länsstyrelsens kulturmiljöenhet fortsätter stiftelsen att utveckla skötsel, information och tillgänglighet i Lingnåre kulturreservat samt i fornlämningsområdena Ekeby-Ånge och Grönlundsbacken.
- Översynen av stiftelsens **fastighetsbestånd** och arrendeavtal fortsätter för att effektivisera fastighetsförvaltningen och marknadsanpassa ekonomin.

¹ Upplandsstiftelsen förkortas "stiftelsen" i den löpande .

Naturvård

- Stiftelsen bedriver många olika projekt för att **stärka den biologiska mångfalden** i länet. Samarbetet med kommunerna stärks inte minst i de naturvårdsprojekt som erhåller medel från den statliga satsningen på lokala naturvårdsprojekt (LONA) och vattenvård (LOVA). Arbetet med Åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP) fortsätter, där stiftelsen får stöd från staten till såväl konkreta skötselinsatser som biologiska utredningar och inventeringar.
- Upplandsstiftelsens arbete med **områdesskydd och förvaltning** koncentreras till lokala och regionala insatser för både naturvård och friluftsliv. Flera kommuner deltar i arbetet.
- Samarbetet i Roslagen med **Världsnaturfonden WWF** och Skärgårdsstiftelsen utvecklas vidare.
- Stiftelsen samarbetar med **Naturskyddsföreningen** med syfte att stärka och utveckla populationen av den starkt hotade vitryggiga hackspetten.
- Via finansiering från bl.a. Hav- och vattenmyndigheten samverkar Upplandsstiftelsen med bl.a. Sportfiskarna och Länsstyrelsen i Gävleborgs län för att förbättra förutsättningarna för **fiskreproduktion i kustmiljöerna**.

NATUROMRÅDEN OCH ANLÄGGNINGAR

Naturområden

Stiftelsen förvaltar 40 naturområden varav 24 är naturreservat och ett kulturreservat som ska präglas av god skötsel för såväl besökare som den biologiska mångfalden.

Sammantaget förvaltar stiftelsen närmare 8 000 ha mark och vattenområden i Uppsala län. Bredden av naturtyper är stor. I vårt innehav finns allt från slutna urskogar, öppna hagmarker till skärgårdar med vidsträckta fjärdar. Många av områdena är besöksvänliga med badplatser och fina strövmarker. För att göra naturområdena ännu mera tillgängliga pågår ett fortlöpande arbete med att inventera och underhålla alla besöksanordningar (ca 3 000) som informationstavlor, parkeringsplatser, stigar, eldstäder, broar, spänger, fågeltorn m.m. I det operativa förvaltningsarbetet deltar ca 15 tillsynsmän.

Stiftelsen gör omfattande insatser för att främja biologisk mångfald. I områdena sköts 300 ha naturbetesmarker och 7 slätterängar. Skötseln finan-

sieras till stor del av miljöstöd inom landsbygdsprogrammet. Restaurering av biologiskt rika kulturmarker fortsätter i 2 områden med stöd från landsbygdsprogrammet. De särskilda medel som finns inom åtgärdsprogrammen för hotade arter används för att gynna hotade arter som finns i stiftelsens områden. Medel från Lokala naturvårdsprojekt LONA och Nokås-medel från Skogsstyrelsen nyttjas under året för att utveckla besöksanordningar i naturreservat och för naturvårdsåtgärder.

En databas med alla besöksanordningar inlagda och klassade efter åtgärdsbehov samt kopplade till GIS-kartor färdigställs under året. Under året ställs nya områden i ordning för besökare.

Nedan anges några av de mer omfattande planerings- och skötselåtgärder som ska göras under året inom stiftelsens områden.

- *Aspbo*. Frihuggning av äldre lövträd genomförs med stöd av Nokås-medel.
- *Ekeby-Ånge*. Fornlämningsområde med stort gravfält från bronsåldern på Uppsalaåsen. Under året planeras åtgärder för rörelsehindrade med hårdgjord stig och en låg plattform/rastplats med utsikt över gravfältet och Fyrisån. Stiftelsen samarbetar med privat markägare, djurhållare och Länsstyrelsens kulturmiljöenhet.
- *Gräsö gård*. Naturvårdshuggningar och röjningar genomförs för att utveckla skogsmarks- och hagmarksbeten. Finansieras av landsbygdsprogrammet.
- *Härjarö*. Översyn av stigar, lägerplats mm samt revidering av folder och informationstavlor.
- *Idön*. Naturreservat på södra Gräsö som Naturskyddsföreningen skänkt till Upplandsstiftelsen. Idön kommer att förvaltas av Länsstyrelsen i samverkan med Upplandsstiftelsen. Fortsatt arbete för att öka antalet parkeringsplatser, bryggor mm vid hamnen Åspskär.
- *Kallriga*. Drygt 100 ha naturbetesmark har restaurerats. Längs betesmarken vid Kallerövågen sätts 2 km nytt stängsel, ev blir det en del trögärdesgård.
- *Källarberget*. Nytt blivande kommunalt naturreservat där stiftelsen är markägare. Området förvaltas i samverkan med Tierps kommun. Åtgärder för besökare genomförs, bl a parkering, TC, stigar och informationstavlor. Siktröjning genomförs framför Lotsstugan. Åtgärder finansieras genom ett LONA-projekt.

- *Ledskär*. Ledskärsstugan, Sveriges näst äldsta fågelstation från 1955, har genomgått en grundlig renovering. Invigning och stiganslutning planeras 2016.
- *Rävsten*. Kulturmarkerna hålls öppna genom röjningar, slåtter och bete. Särskild satsning görs för att rusta stängsel kring hagarna. En folder tas fram.
- *Torslundagropen*. Skötselåtgärder genomförs för att hålla området öppet och för att gynna den starkt hotade ortolansparven som fortfarande finns kvar med några par i reservatet.
- *Tvärnö*. Restaureringen av skogsbeten och hagmarker fortsätter. Möjligheten att restaurera en våtmark med bäckutflöde i havet utreds.
- *Wik naturpark och strandäng*. Stiftelsen fortsätter att sköta kulturmarkerna och strandängen med bete och slåtter. En plan för fortsatt utveckling av området tas fram.
- *Lingnåre kulturresevat*. Fortsatt utveckling av stigar och information. Nära en kilometer ny trädgårdesgård sätts upp. Arbetet sker i samverkan med Länsstyrelsens kulturmiljöenhet.
- En satsning görs för att ytterligare höja standarden på leden vid etapp- och slingstarter. Extern finansiering söks.
- Hemsidan uppdateras med ny information på engelska och tyska förutsatt att externa medel erhålls.
- Upplandsledens dag kommer att arrangeras i början av hösten.
- Upplandsleden marknadsförs på Vildmarksmässan för tredje året i rad.
- Upplandsledsappen uppdateras och håller ett kalendarium med aktiviteter på leden.
- Vi marknadsför och saluför den nya Upplandsledsboken och kartorna över leden.

Leder

Upplandsledens 40 mil vandringsled har stor betydelse för rekreation och naturturism i länet. Vi märker att vår satsning på ny och förbättrad information om leden i kombination med ökat motions- och friluftssintresse gör att fler vandrar på leden. Vår ambition är att leden ska hållas i gott skick och, där det är möjligt, ansluta till befolkningscentra. Upplandsstiftelsen har ansvar för anläggning och investering längs leden medan kommunerna i länet står för driften.

Längs Upplandsleden finns ett stort antal spänger, vindskydd, eldstäder, broar och informationstavlor.

Planerade åtgärder:

- Sträckan Österbybruk-Film rustas.
- Den nya etappen i hållristningsområdena, nära Boglösa, Enköping, förses med information om historia, landskap och natur. Finansiering från LONA och samverkan med Naturskyddsföreningen Enköping, Hembygdsföreningen och Enköpings kommun.
- En förstudie kring utveckling av leden mellan Siggefora och Tärnsjö i Heby kommun startas. Samarbeta mellan Heby kommun och Upplandsstiftelsen, externa medel har sökts.
- Samverkan med kommunerna Sigtuna, Järfälla och Upplands Väsby med syfte att samordna informationen kring leden över länsgränserna samt att överbygga det ledbrott som finns mellan Sigtuna och Knivsta.

Kanotleder

Upplandsstiftelsen ansvarar för fyra kanotleder i länet. Kommunerna står för den löpande driften. Kanotlederna ska vara framkomliga och det finnas god information om lederna att tillgå.

- Ta fram en skötselanvisning för kanotleden i Tämnrån mellan Tierp och Strömsberg.
- Vi tar fram nya foldrar för Fyrisåns, Tämnråns och Kolarmoraåns kanotleder.
- Vi söker projektmedel för att anlägga en ny rastplats längs Tämnrån och samverkar med Tierps kommun och lokala föreningar med syfte att utveckla paddlingsmöjligheterna längs ån.

Camping och stugbyar

Stiftelsens anläggningar ska underhållas kontinuerligt och planmässigt. Syftet är att erbjuda attraktiva anläggningar till alla besökare.

- *Rullsands havsbad och camping*. Hela camping- och konferensanläggningen med stugby har totalrenoverats till en modern camping- och konferensanläggning. Ett utrymme för personal med och anslutande besökstoaletter uppförs.
- *Rävstens stugby*. Ett nytt toalettsystem för stugorna detaljplaneras ställs i ordning under året. Stiftelsen deltar i arbetet med att söka finansiering för åtgärder vid Åpskär hamnområde där bl a ny parkering och bryggor planeras.
- *Gräsöbadens camping*. Anläggningen såldes i augusti 2015.

- *Ängskärs havscamping.* Åtgärder för att förbättra eller ersätta taket på receptionsbyggnaden planeras. I övrigt är anläggningen i fint skick. Finansieringen av en ny brygga vid fiskehamnen utreds vidare.

BARN OCH UNGDOM

Syftet är att ge barn och ungdomar en känsla för naturen och möjligheter att upptäcka naturen som en fantastisk plats för friluftsliv och lärande. Detta gör stiftelsen framförallt genom att sprida utomhuspedagogikens idéer till länets skolor och förskolor. Stiftelsens naturskola har ett nära samarbete med de kommunalt drivna naturskolor som finns i alla länets kommuner och med Naturskoleföreningen.

Naturskolorna i Uppsala län

Stiftelsen verkar för utveckling av naturskoleverksamheten i länet i samverkan med kommunerna. Viktigast är att se till att de redan existerande naturskolorna överlever, trots kärv ekonomi i kommunerna. Driftstöd ges detta år till Knivsta.

Stiftelsen deltar i LONA-projektet Naturskola Gröna kunskapshuset, Heby kommun.

Utbildning och upplysning

Genom kurser och träffar på naturskolor och skolor i länet sprids naturskolans metoder och verksamhetsformer, liksom vid större arrangemang. Vi fortsätter med etablerade former och utvecklar nya genom att:

- Ge kurser för lärare på deras studiedagar och på eftermiddagar.
- Anordna inspirationsträffar för lärare på naturskolor och skolor i länet.
- Ge kurser i utomhuspedagogik för förskolepersonal.
- Fortsätta att sprida idéerna i böckerna i serien *Att lära in ute* genom kurser, föreläsningar och träffar.
- Medverka vid större arrangemang och där sprida utomhuspedagogikens idéer och stiftelsens metoder.
- Göra det lättare för lärarna att gå ut med klassen genom att tillhandahålla material och hjälpa till med planering.
- Driva projekt med olika skolor för att där etablera regelbunden uteverksamhet.

Metodutveckling och dokumentation

Material och metoder tas fram för att utveckla möjligheten att arbeta med skolans ämnen i kombination med natur och friluftsliv. Hemsidan används som ett forum för att sprida idéer och metoder, liksom böcker, häften och tryckt material.

Samverkan

- Samarbeta med stiftelsens övriga verksamhetsgrenar, vara en resurs i olika projekt.
- Samarbeta med övriga naturskolor i länet.
- Samverka med Biotopia.
- Även samverka med andra aktörer, exempelvis Naturskoleföreningen, Utenavet, Nationellt resurscentrum för biologi och bioteknik, Nationellt centrum för matematik, Skolverket, Länsstyrelsen, SLU, CNV m.fl.
- Delta i utvecklingen av Hammarskogsområdet.

Läger och lägerskola

Syftet med stiftelsens arbete är att höja lägerskolans kvalitet och öka antalet deltagare genom exempelvis:

- Ge råd till lärare/elever som ska åka på lägerskola.
- Uppdatera och sprida lägerskolekatalogen genom hemsidan.
- Stötta arbetet med lägerskola i länet.

Grupper

Stiftelsen tar emot skolklasser och allmänhet i Hammarskog såväl under terminstid som under vissa söndagar och lov. Skolor för elever med särskilda behov söker allt mer kontakt med naturskolan. Vi tar emot så många vi kan eftersom utomhuspedagogik och konkret verksamhet ute fungerar bra för dem.

Ekonomiskt stöd till skolor

Ekonomiskt stöd delas ut till skolor för att skaffa material till utomhusverksamhet.

Övrigt

- Utveckla och underhålla hemsidan.
- Fortbilda personalen.
- Hålla oss uppdaterade på aktuell forskning inom området.

FRILUFTSLIV – FOLKHÄLSA

Verksamhet som stimulerar länsinvånarna till ökad vistelse i naturen genom information, aktiviteter och inte minst god skötsel av naturområden och leder. Syftet är att nå en förbättrad folkhälsa samt ett ökat intresse för den uppländska naturen. I år sker en utökad satsning på folkhälsa med syfte att underlätta för specifika målgrupper att komma ut i naturen.

Smultronställen

Genom verksamheten Smultronställen i naturen vill vi göra det lätt för länsinvånarna att hitta ut i sin natur. I dagsläget finns det 43 smultronställen i länet.

Smultronställen ska vara trevliga besöksmål i naturen med bra parkering och tydlig vägvisning. Förväntningar som byggs i informationen ska uppfyllas på plats. Arbetet drivs i samarbete med kommunerna i länet. Genom styrgruppen synkroniserar vi verksamheten. Biotopia, i Uppsala, fungerar som nav för informationen om Smultronställen i naturen. Öppenhet för lokala initiativ och samverkan för guidning på platserna stärks. Ett mål för de kommande åren är att skapa ett tätortsnära smultronställe i varje kommun. Under året planeras följande.

- Ta fram informationstavlor och naturskolemateriäl till Gredelby hagar i samverkan med Knivsta kommun.
- Inviga nytt ett nytt smultronställe på Krutudden.
- Nytt smultronställe färdigställs vid Hummelfjärd i samarbete med Östhammars kommun.
- Arbeta vidare med geocaching (skattjakt med hjälp av GPS) i våra smultronställen. För närvarande finns det 14 gömmor ute i länet vilket bidrar till både en mängd besök och feedback på platsen.
- De 15-tal folderställ med naturinformation som finns ute i länet uppdateras. Nytryck och omtryck av smultronfolder. Skyltningen förnyas i 6-10 smultronställen.

Biotopia

Biotopia, biologiskt museum i Uppsala med stor publik verksamhet, är ett centralt informationsnav för stiftelsens verksamhet. Biotopia ska förse besökaren med utflyktsidéer och tips inför utflykten. Här finns information om både Smultronställen i naturen

och Upplandsleden. Besökare ska även kunna få information om olika föreningars aktiviteter.

Upplandsstiftelsen står för en tjänst på Biotopia i kombination med ett driftsbidrag. Genom vårt bidrag finns ett tydligt uppdrag att tillhandahålla naturvägledning för hela länet och att vara en plats för natur- och friluftsföreningarna att sprida information om sin verksamhet. Metoderna för detta utvecklas vidare.

- Biotopias entré har funktionen av en naturturistbyrå med information om hela länets natur. Folder för smultronställen, naturreservat och friluftsområden finns på plats och uppdateras löpande.
- Länets natur- och friluftsföreningar har en plats på Biotopia. Kvällstid finns möjlighet att låna museets lokaler gratis för möten och föreläsningar. Föreningarnas program marknadsförs i entrén och önskade programpunkter förs in i Biotopias kalendarium.
- Skolklasser från hela länet kan ta kulturbussen till Biotopia för att besöka museet eller till viss avgift få en guidning.
- Ett fortbildningstillfälle genomförs under året där vi uppdaterar Biotopias personal kring utflyktsmål i naturen.
- Under året kommer fokus ligga på att ta fram nya utställningar till Biotopias bottenvåning. Som del av utställningen utvecklas en monter med inriktning på livet i Fyrisån vilken finansieras med LONA-medel.

Naturtipset på Upplandsstiftelsens hemsida

Naturtipset på stiftelsens hemsida ger utflyktstips till länsinvånarna. Information finns om ett 100-tal naturområden.

- Hemsidan uppdateras årligen med aktuell information om platserna och löpande med nya besöksmål.
- Förbättra kartfunktionen.

Applikation Naturtipset

Applikation Naturtipset ger information om besöksmål i naturen i smartphones med utgångspunkt i var du befinner dig (iPhone och android-telefoner). I dagsläget finns 100 olika besöksmål i *appen*. Vid årsskiftet 2014–2015 uppskattas appen ha laddats ner 15 000 gånger.

- Appen uppdateras årligen med aktuell information om platserna och löpande med nya besöksmål.
- Utflyktsprogrammet presenteras i appens kalendarium.

Ökad fysisk aktivitet för personer med funktionsnedsättning

Genom specialdestinerade medel från Landstinget kommer Upplandsstiftelsen att arbeta med att finna modeller för att använda naturen för att öka den fysiska aktiviteten hos personer med funktionsnedsättning. Arbetet genomförs i samverkan med andra berörda parter.

Öppen förskoleverksamhet utomhus

Ett pilotprojekt startas i samverkan med Öppnaförskoleverksamheten Treklängen i Gottsunda. Syftet är att flytta ut delar av den öppna förskoleverksamheten för att på så vis skapa naturvana och trygghet i naturen liksom en arena för integration. Externa medel har sökts inom den Lokala kommunala naturvårds-satsningen.

Ytterligare information och marknadsföring

På vår facebookside Naturtipset Uppland levereras ett nytt utflyktstips varje vecka. Vi arbetar systematiskt med att nå ut i pressen med vår verksamhet genom pressmeddelanden och kontakter.

- Verka för ett utvecklat samarbete med Regionförbundet, Destination Uppsala, länsturismen, Vallonbruk Uppland och lokala turistbyråer.
- Arrangera en utbildningsresa för turistbyråerna och turismaktörer i länet på tema Upplandsleden.

Utflyktsprogrammet

Tillsammans med Länsstyrelsen, Biotopia och Landstinget ger vi ut Utflyktsprogrammet som är ett guide- och aktivitetsprogram i naturen för hela länet i samarbete med kommuner, naturskolor, friluftsoch naturföreningar. Programmet ges ut i en vår- och en höstupplaga och finns i Biotopias digitala kalendarium.

- Genom ett samarbete med Landstinget exponeras programmet på väntrums-TV på vårdcentraler och folktandvård.

Räkning av besökare

Upplandsstiftelsen mäter på olika sätt antal besökare i våra naturområden.

Referensgrupp för friluftsliv/Friluftsliv för alla

Referensgruppen har två möten per år och vill skapa ett forum för dem som på olika vis arbetar med friluftsliv i Uppsala län. I referensgruppen ingår länets friluftsföreningar, naturskolorna och ansvariga för friluftslivsfrågor på kommunerna. Mötena syftar till fortbildning, erfarenhetsutbyte och till att berätta om stiftelsens arbete med friluftsliv.

Övrigt samarbete

- Fortsatt samverkan sker med föreningar som verkar för att lyfta fram lokala besöksmål och stigar.
- *LONA Hitta ut i Älvkarlebys natur*. Samarbete med Älvkarleby kommun, skola och föreningar för att lyfta fram lokala natur- och friluftsvärden i utställning och karta samt skapa en ledslinga med digital naturinformation.
- *LONA Sjömilen*, tätortsnära smultronställe i yttre Hummelfjärden, Östhammars kommun.
- *LONA Ökad tillgänglighet till Vällen*. Samverkan med Östhammars kommun och föreningar för att öka tillgängligheten till Vällenbadet med omgivning.
- *LONA Gredelby till Knivstaborna*. Ta fram informationsskyltar och material riktat till skola och allmänhet som använder Gredelby hagar och Trunsta träsk. Samverkan med Knivsta kommun och naturskola.
- Medverka i referensgrupp för Gröna kunskaps- huset och Visit Uppland.
- Aktiv medverkan i gruppen Samverkan för tillgänglig natur.

NATURVÅRD

Upplandsstiftelsen främjar utvecklingen av länets natur genom att äga och förvalta biologiskt värdefulla markområden samt genom projekt med syfte att värna om växter och djur. Många projekt sker i samverkan med andra organisationer och markägare och med ekonomiskt stöd från bl.a. Världsnaturfonden WWF, EU:s fonder och Naturvårdsverket. Upp-

landsstiftelsen har ett omfattande nätverk och vi medverkar eller yttrar oss i många olika sammanhang inte minst när det gäller beslut och skötsel av naturreservat, bevarandeplaner för Natura 2000-områden, hotade arter och i viss mån kommunala planer.

Områdesskydd

Stiftelsen har under lång tid aktivt bidragit till att många markområden med hög biologisk mångfald kunnat skyddas. Arbetet med områdesskydd är idag fokuserat mot objekt som har lokal och regional betydelse. Detta innebär att vi i högre grad samverkar med kommunerna och beaktar de lokala behoven av värdefulla natur- och friluftsområden. För att långsiktigt skydda mark- och vattenområden kan förvärv vara aktuellt.

Stiftelsen arbetar också med olika avtalsformer för att säkerställa skötsel och tillgänglighet av värdefulla marker, bl.a. arrendeavtal och nyttjanderättsavtal med olika markägare.

Styrelsen prioriterar följande insatser 2016:

- Arbetet med att freda ön Björn i Tierps kommun fortsätter. Tierps kommun och Upplandsstiftelsen har träffat en överenskommelse med markägaren Fortifikationsverket. En utredning av Lantmäteriet pågår för att göra en markbestämning.
- Samtal har inletts med Bergvik Skog AB angående förvärv av resterande delar av Björns skärgård i Tierps kommun. Arbetet med säkerställandet görs i samverkan med Världsnaturfonden WWF.
- Ett mindre extremrikkärr i Älvkarleby kommun planeras bli fredat under 2016.
- Marker utmed Linné-stigen i Jumkil planeras bli fredat under 2016 i samarbete med Uppsala kommun.
- Påbörja en översyn av värdefulla natur- och friluftsobjekt i södra och sydvästra delarna av länet.

Ekologisk landskapsplanering generellt

Inom ramen för de ekologiska landskapsprojekten har en bred aktivitet pågått under lång tid, nätverk har utvecklats och ett förtroendefullt samarbete mellan markägare, myndigheter och andra aktörer har utvecklats. Detta har möjliggjort en generell utveckling av naturvårdande åtgärder i landskapen och ökat verkningsgraden av stiftelsens insatser.

Nedan ges exempel på aktiviteter som fortgår i alla landskapen:

- Samverka med Länsstyrelsen i arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter och miljöer.
- Delta i utvecklingen av smultronställen eller andra anordningar för friluftsliv.
- Besiktiga avverkningsanmälningar och medverka i utformning av naturhänsyn i samverkan med markägare, ideella naturvården och myndigheter

Ekologisk landskapsplanering: Dalälven

- Samverkan med Fortum AB fortsätter. Stiftelsen organiserar och utför åtgärder på företagets marker kring Untra kraftverk i enlighet med en naturvårdsplan som stiftelsen presenterat och företaget accepterat.
- Ett pågående projekt med finansiering från Fortums miljöfond med fokus på skötsel av älvängar och svämskogar förlängs och löper under 2016.
- Särskilda skötselåtgärder som utfördes vid Lanforsens kraftverk på Fortums mark ska utvärderas.
- Ett samarbete med NEDA angående nedre Dalälvens natur- och kulturvården utvecklas med fokus på skötsel, utveckling av turism och landsbygd.
- Fortsatt samarbetet med Bergvik Skog AB för skötsel av biologiskt rika naturtyper vid Dalälven.
- Fortsatta åtgärder vid Nöttbo ekhage i samverkan med Bergvik.
- En tätortsnära slätteräng (Sand) vid Älvkarleby är färdigställd och hävdas med slätter. Möjligheten att utöka ängen utreds. Information och stig slinga anläggs i samverkan med Älvkarleby kommun.
- Samarbetet med Naturskyddsföreningen avseende vitryggig hackspett i Dalälvsområdet fortsätter. Naturskyddsföreningen prioriterar Dalälven i det nationella arbetet med utsättning av fåglar.
- Medverka i förvaltningsråd för Färnebofjärdens nationalpark, Natura 2000-området Marma skjutfält, Bredforsen samt Båtfors naturreservat.
- Fortsatt skötsel av små rikkärr och ängar i Älvkarleby kommun.
- Möjligheten att restaurera stora slätterängar och rikkärr runt Storfjärden i samverkan med Fortum, Bergvik Skog AB och Länsstyrelsen utreds.

- Ett samarbete med Älvkarleby golfklubb gällande skötsel av klubbens ängsmarker och information i klubbhuset fortsätter.
- En rapport som beskriver arbetet i Dalälvsprojektet från dess början publiceras.

Ekologisk landskapsplanering: Almunge–Länna

- Arbetet i Länna eklandskap fortsätter i samverkan med privata markägare, Holmen Skog AB, Uppsala kommun och Länsstyrelsen. Arbetet är inriktat på i första hand gamla ädellövträd och hagmarker.
- Utveckling av skötsel och tillgänglighet av angränsande naturmarker vid badplatser genomförs tillsammans med Uppsala kommun, markägare och lokala föreningar.
- Skötseln av naturstigen kring Ältsjön fortsätter i samarbete med Holmens Skog och Länna byalag.
- Fortsatt medverkan i en kartläggning av asprika skogar med förekomst av bl.a. cinnoberbagge i syfte att skydda och sköta denna typ av miljöer. Arbetet bedrivs i samverkan med Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och berörda markägare.
- Uppföljning av utplantering av ängsskäreplattmal i Mellantorp.

Ekologisk landskapsplanering: Vällan

- Tillsammans med Uppsala och Östhammars kommuner utveckla skötseln av två badplatser och information om naturen i anslutning till dessa.

Kulturlandskap vid Mälaren

Arbetet med att bevara och utveckla ängs-, hag- och våtmarker i Mälarskapet bedrivs i samverkan med markägare och/eller berörda organisationer.

- Utredda möjligheten att anlägga en våtmark mellan Storvreta och Vattholma (Ekeby-Ånge) i samarbete med markägare. Flera områden kan bli aktuella för våtmarker. Delfinansiering söks från landsbygdsprogrammet.
- Ersättning för stängselmaterial erbjuds till enskilda markägare för upprustning av värdefulla naturbetesmarker samt för skötsel av våtmarker.

Kulturlandskap i Heby

Arbetet med bevarandet av flera hotade arter utvecklas ytterligare. Bland annat fortsätter skötseln av

fjärilsrika naturbetesmarker/ängar inom utpekade objekt. Arbetet finansieras delvis av ÅGP-medel.

Samverkan med Tämnarens vattenråd kring skötsel av sjöns stränder diskuteras.

Roslagshagar

Skötseln av kulturlandskapet bygger på ett nära och bra samarbete som etablerats med många djurhållare, markägare, föreningar och organisationer. Ett nytt flerårigt samarbetsprojekt med Världsnaturfonden WWF och Skärgårdsstiftelsen startade 2014 och fortsätter för att utveckla värdefulla naturbetesmarker och våtmarker i Roslagen. Under året planeras följande:

- Rådgivning till lantbrukare samt upprätta restaurerings- och skötselplaner. Rådgivningen rör både landskapsvård, djuruppfödning och våtmarker.
- Erbjudna ersättning för stängselmaterial vid upprustning av värdefulla naturbetesmarker samt för skötsel av våtmarker.
- Arbete med restaureringar i särskilt intressanta områden på privat mark där markägare inte har möjlighet att restaurera dem. Externa pengar söks för detta.
- Skötsel av flera särskilt naturvårdsintressanta områden som Upplandsstiftelsen arrenderar. Ca 130 hektar betesmark, ca 3 hektar slåtteräng och 1,2 ha våtmark sköts inom projektet. Samverkan bedrivs med brukare kring skötsel på ytterligare lokaler med hotade arter. Skötseln finansieras främst via miljöstöd från landsbygdsprogrammet.
- Arbete för att utveckla skötseln av hagmarker på Gräsö med skärgård. Särskilt viktigt då flera djurägare slutar med sin verksamhet.
- Verka för att finna större sammanhängande betesområden i projektområdet då flera djurägare efterfrågar mer betesmark.
- Insatser avseende åtgärder för hotade arter planeras, bl.a. mnemosynefjäril, ängsskäreplattmal, insekter på krissla och gotlandssäfferotplattmal. Omfattningen av arbetet beror på hur mycket externa medel som erhålls.
- Utveckla och förvalta Långalmstigen som tagits fram inom projektet tillsammans med markägare.
- Fortsatt samarbete med Trafikverket kring återuppbyggnad av trädgårdsgårdar.

- Samverkan med Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, kommunekologer m.fl. aktörer inom landskapsvård för ökad samsyn kring restaurering och skötsel av hävdade marker.
- Driva projektet Rikare skärgårdslandskap i samarbete med Skärgårdsstiftelsen och WWF. I arbetet ingår projektledning, möten, exkursioner, information och administration av projektet.
- Ansökan av externa medel för specifika åtgärder från t.ex. LOVA, LONA, HAV, Life, Fog och Landsbygdsprogrammet.
- Medverka i ett Interregprojekt med Finland som huvudprojektledare och parter från Estland planeras.
- Inventeringar och framtagning av skötsel- och restaureringsplaner för områden med hotade arter. Samverkan med markägare och Länsstyrelsen. Delvis finansierat via Åtgärdsprogrammet för hotade arter.
- Planering och påbörjad restaurering av 2–3 nya naturbetesmarker.
- Planering av åtgärder i 2-3 våtmarker där förundersökning gjorts. Arbeta vidare med förslag mot markägare samt hitta finansiering för åtgärder.

Hotade kustfåglar

Stiftelsens arbete med att hålla delar av Björns skärgård och andra värdefulla fågelområden i skärgården fria från mink fortsätter i samverkan med jägare och ornitologer. Arbetet stöds ekonomiskt av Länsstyrelsen.

Övriga naturvårdsprojekt

Stiftelsen utökar successivt samarbetet med kommunerna, olika organisationer, privata aktörer och staten. Under perioden planeras ett antal samverkansprojekt:

- Fortsatt samverkan med Centrum för Biologisk Mångfald (CBM) för att förbättra skötsel- och restaureringsmetoder i kulturmarker för att bättre gynna förutsättningarna för rödlistade arter. Särskilt läggs stor vikt vid att utveckla metoder för uppföljning och utvärdering av naturvårdsarbetets resultat.
- Bistå kommunerna i arbetet med att ta fram nya planer för hur kommunalt ägda skogar ska skötas med hänsyn till natur- och friluftsvärden.
- Förslag på skötselplan för Hammarskog tas fram i samarbete med Uppsala kommun.

Gräsöfonden

Fondens huvudsakliga syfte är att stimulera vård av kulturlandskapet på Gräsön. Detta möjliggörs genom årliga bidrag till fonden från allmänheten m.fl. Gräsöfonden har nyligen fått möjlighet att använda en begränsad del av kapitalet till den löpande verksamheten.

- Fonden kommer under år 2016 att göra det möjligt för allmänheten att söka bidrag till landskapsvårdande insatser.
- Gräsöfonden kommer att dela ut ett landskapsvårdspris under året.
- Gräsöfonden, Östhammars kommun och Upplandsstiftelsen samverkar från och med 2015 kring förvaltningen av besöksplatserna som tagits fram på Gräsön.
- En permanent utställning i informationsbyggnaden vid Gräsö gård slutförs.

Vattenvård

Insatserna bedrivs i samverkan med länets kommuner och andra intressenter. En expertgrupp är kopplad till arbetet. Planerad verksamhet under 2016:

- Undersöka samt följa upp tidigare undersökta lek- och uppväxtlokaler för gädda, abborre och sik i anslutning till kustområden där fiskevårdsinsatser genomförs.
- Fortsätta arbetet med att restaurera våtmarker och kustmynnande vattendrag för att förbättra fiskrekryteringen och den biologiska mångfalden. Havs- och Vattenmyndigheten samt Världsnaturfonden WWF stödjer det kustnära arbetet i de tre kustkommunerna. Samarbete med Sportfiskarna samt flera länsstyrelser.
- Färdigställa en rapport som sammanfattar och redovisar de genomförda insatserna inom kustvattenarbetet.
- Följa upp biotopvårdsinsatser i nedre Dalälven.
- I samverkan med Uppsala kommun följa upp effekterna på fiskförekomsten i Fyrisån efter anläggandet av fiskvandringssvägar genom Uppsala. Planera åtgärder för återställande av biotoper.
- Förbättra förutsättningarna för landskapsfiskens asp genom biotopvårdsåtgärder och märkningsförsök. Externa medel har erhållits för ett fyraårigt projekt som leds av Länsstyrelsen.

- Sprida kunskaperna kring livet i våra vattendrag genom Knivstaåns dag och Enköpingsåns dag under våren. Samarbeta med respektive kommun, Biotopia, naturskolor och Länsstyrelsen. Diskussioner förs kring vattendagar i Heby, Östhammars och Älvkarleby kommuner.
- Arbeta med restaurering av värdefulla vattenmiljöer i Heby kommun, bland annat runt Vansjön–Nordsjön. Samverka med kommunen och lokala intressenter.
- Stiftelsen genomför ett upprop i kommunerna med syftet att på ett bättre sätt kunna erbjuda fritt handredskapsfiske i de sjöar som ägs av kommunerna.
- Delta i arbetet med säkerställandet av naturområden samt delta när skötselplaner för dessa objekt tas fram.
- Medverka vid revidering av skötselplaner och planering av konkreta åtgärder i vattenmiljöer i stiftelsens naturområden.
- Stiftelsen medverkar i ett regionalt projekt som syftar till att underlätta arbete med akvatisk naturvård i naturskyddade områden. Havs- och vattenmyndigheten finansierar arbetet.
- Utredning och inmätning av ca 5 våtmarker/bäckar där fiskåtgärder är prioriterade.
- Stiftelsen ingår i Vattenrådet för Dannemorasjön liksom i Vattenrådet för Östhammarsfjärdarna. Det övergripande syftet med organisationerna är att förbättra vattenkvalitet och naturvärden.

Ekonomiskt bidrag, priser, referensgrupper, information

- Ett naturvårdspris delas ut under 2016.
- Det har varit möjligt för föreningar att söka ekonomiskt bidrag till angelägna naturvårdsprojekt. Under 2016 görs ett uppehåll i detta.
- Gröna gruppen och Vattenvårdsgruppen sammankallas två gånger.
- Stiftelsen bedriver information om natur och medverkar i ett antal olika sammanhang i sam-

verka med kommuner, Länsstyrelsen, föreningar med flera.

INFORMATION OCH MARKNADSFÖRING

För att Upplandsstiftelsens insatser ska bli tillgängliga för länsinvånare, kommun, landsting, politiker, samarbetspartners och bidragsgivare krävs god information.

Stiftelsens informationsarbete ska:

- öka intresset för naturvård och friluftsliv
- ge praktisk information om Upplandsleden, Smultronställen i naturen och många övriga naturområden i länet
- beskriva våra verksamheter
- göra stiftelsen känd som en kraftfull och kompetent regional organisation för naturvård, friluftsliv och utomhuspedagogik.

Hemsidan www.upplandsstiftelsen.se utvecklas och applikationerna Naturtipset och Upplandsleden till mobiltelefoner uppdateras kontinuerligt.

Exempel på andra insatser är

- Produktion av foldrar och skrifter samt spridning av dessa, särskilt till utvalda målgrupper.
- Årsskrift och nyhetsbrev.
- Kurser, konferenser, seminarier.
- Information vid naturområden i form av främst skyltar, foldrar och naturstiggar.
- Aktivt stöd till den regionala informationscentralen vid Biotopia i Uppsala.
- Deltagande i publika evenemang i alla kommuner.
- Utbildning av egna tjänstemän, styrelse, tillsyningsmän och arrendatorer för att skapa goda ambassadörer för verksamheten

Kanotlederna är Tämnarån (1), Kolarmoraån (2), Fyrisån (3) och Lilla Färnåset (4). Stiftelsen förvaltar 39 områden på uppdrag, som ägare eller som arrendator. De områden som stiftelsen äger helt eller delar av är: Båtforstorpet, Bredforsens naturreservat, Källarberget, Lingnåre kulturreservat, Ängskärs naturreservat, Skaten-Rångsen naturreservat, Kallriga naturreservat, Idön naturreservat, Rävsten, Oxhagens naturreservat, Gåsholmens naturreservat, Långnäsets naturreservat, Svanhusskogens naturreservat, Pansaruddens naturreservat, Torslundagropen, Fageruddsåsens naturreservat, Kalmarnäslandets naturreservat, Härjarö naturreservat och Norra Björkfjärdens naturreservat.

